

Kisajátíthatják a szlovákok
Hudec Lászlót,
Sanghaj nemzetközi hírű építészt

Puha ceruzával

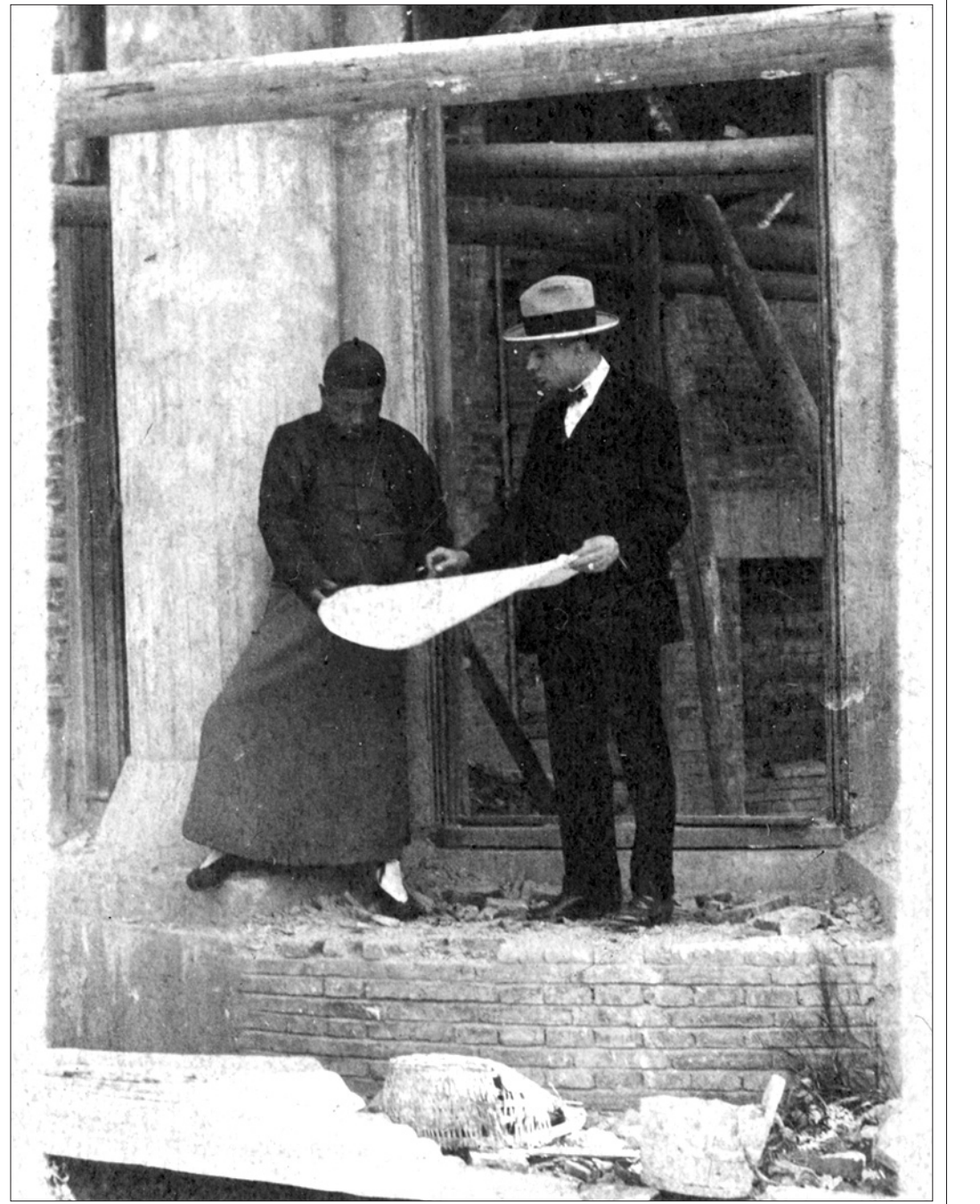
A Hudec Kulturális Alapítvány a párizsi Balassi Intézetben áprilisban több rendezvényt is szervezett egyik nemzetközi szinten leghíresebb építészünk, a fiatal korban külföldre szakadt Hudec László népszerűsítésére. „Az ember, aki felépítette Sanghajt”, mindmáig nem foglalhatta el méltó helyét a magyar építészet történetében. Pedig érdemes felfedeznünk, mert ha nem tesszük, a végén szlovák mérnökzeniként vonul be a történelembe.

A Grand Theatre a maga korában Ázsia legnagyobb szórakoztató-központja volt

Sanghaj egyik jelképe, a Park Szaalló, Hudec talán legfontosabb munkája. Leküzdötte a laza talajt

Igazi munkamániás volt, a tervezés mellett a kivitelezést is figyelemmel követte

WEKERLE SZABOLCS
Sanghaj, 1918. A Távol-Kelet legnagyobb városának fejlődése hatalmas robbanás előtt áll. Annak ellenére, hogy furcsa módon alakultak a metropolisz ügyei a nankingi szerződés 1842-es aláírása óta: az Egyesült Királyság az ópiumháború lezárásaként egyenlően feltételekkel arra kényszerítette Kínát, hogy nyissa meg kikötőit, köztük Sanghajt a britek előtt. A britek után a franciák, az amerikaiak és a japánok is megkaparintottak belőle egy-egy darabkát, amelyen, éve területenkivültségük adta jogaikkal, saját közigazgatás szerint éltek az életüket, s egymástól függetlenül, aktuális érdekeik szerint építkeztek. Olyannyira, hogy még az egymás mellett álló városrészek csatorna- és vízellátása vagy épp busz-közlekedése sem volt kompatibilis egymással.
Mégis Sanghajnak, lévén Kína „keleti kapuja”, az 1910-es években már majdnem kétfélmillió lakosa volt, gazdasági és kulturális fejlődése megállíthatatlannak bizonyult. Lakóinak száma a harmincas évekre 3,6 millióra duzzadt, háromezer gyár, kétszáz nemzetközi nagyvállalat, több mint harminc főiskola működött itt, és csakhamar – New York, London, Berlin és Chicago után – a világ ötödik legnagyobb városává nőtte ki magát.

Ennek a hihetetlen tempójú és mérvű növekedésnek a kezdetén érkezett meg a városba egy magyar építész. Épp a legjobb pillanatban. S csöppet sem átlagos körülmények között.
Pedig Hudec László életében jó darabig semmi sem utalt arra, hogy ilyen kalandos fordulatokban lesz része. Hügyecz László Ede néven született Besztercebányán 1893-ban, a boldog bekeidőkben, elmagyarosodott szlovák apa és magyar anya első fiaként. Edesapja jól menő építési vállalkozó volt, aki még a budapesti millenniumi földalatti kivitelezésében is részt vett, és fiának is korán megtanította a szakma csínját-bínját. Az ifjú Hügyecz gyereként elsajátította a kőműves-, az ács- és a kőfaragó-mesterség alapjait, és – bár a régészet, a történelem és a teológia is szenvedélyesen érdekelté – nem is volt kérdés, hogy építészek tanul. Diplomáját 1914-ben vehette kézbe a budapesti Magyar Királyi József Műegyetemen, ahol olyan tanárok oktatták, mint Pecz Samu (a pesti nagyvásárcsarnok tervezője), Schulek Frigyes és Walder Gyula (akinek nevéhez többek közt a pasáreti kis lakások mintatípep megalkotása fűződik). Fényes jövő állt előtte, állást kapott Ybl Lajos építészirodájában, tanárségdíj kinevezést az egyetem ókori építészet tanszékén. Am közbéjtől a háború: 1914-ben bevontul, majd két év frontszolgálat után Oroszországban hadifogságba esett.
Más talán ott pusztult volna a szibériai vasútépítések, vagy robotol a háború végéig, sőt azon is

túl, a maradék hadifoglyok hazatérteig, esetleg útban otthona felé áldozatul esik a kelet felé nyomuló, az elmagyarosodott szlovákokra vadászó cseh légió kegyetlenkedéseinek. Am Hügyeczet nem ilyen fából faragták.
Mivel ismerte a szlovák nyelvet, pillanatok alatt megtanult oroszul, és már hadifoglyként kiemelt státust kapott hidak, víztornyok, mozdonyosznék építőjeként – a ma a Bajkálontúlhoz tartozó Hiloki járásban talán még látható némelyik ezen alkotásai közül. Am a ragyogóan tehetséges fiatalembernek esze ágában sem volt beérni ennyivel: máig nem tisztázott körülmények között, alighanem egy vasúti hajtánnyról leugorva Kínába szökött, és hamis orosz útlevélrel kapott menlevél segítségével 1918 októberében Sanghajba érkezett.
Későbbi világraszóló karrierje színhelyére. Egyetlen fillér, egyetlen ismerős, bármiféle kilátás nélkül. És az egyszerűség, a jobb kimondhatóság kedvéért új, „visszaszlovákosított” névvel: a kínai metropoliszban – s később a világban – L. E. Hudecként ismerik majd meg.
Alig két hónappal Sanghajba érkezése után rajzolóként vállalt munkát R. A. Curry amerikai építész irodájában, majd csakhamar irodavezető lett. Főnöke szerezte a megbízásokat, míg ő a rajzokért és a tervekért volt felelős. Ez nem okozott neki különösebb gondot: a budapesti Műegyetemen megalapozott tudásával könnyedén tett eleget a Curryvel dol-

gozott, túlnyomórészt nyugati megrendelők nosztalgikus igényeinek: az „őhazában” hagyott neostilusok kedvelőinek. Az itthon maradtakkal levélben tartotta a kapcsolatot: gyakran panaszkodott az őt ekkor körülvevő inger- és kihívásszegény közegre. „A pipircsói kőművesnek több műveltsége van” az építészetben, mint kollégáinak, jegyzi meg egyik, 1920-ban kelt levelében. Hiányzik neki az inspiráció, az építészekkel, szobrászokkal, festőkkel való kapcsolat. Nosztalgiaival gondol vissza a felvidéki Vihnyén még ma is látható, pittoreszk kis kápolna tervezésére, élete első önálló – aprjával közösen kivitelezett – munkájára.
Nem csoda, hogy Hudec, noha amerikai főnöke addigra már társnak emelte maga mellé az irodában, 1924-ben úgy döntött, önálló vállalkozásba kezd. Ehhez a kezdőként apósától, egy jómódú kekfestőgyárostól kapta, akinek leányát, Giselle Meyert két évvel korábban vette el. A Sanghajban élő német-angol család jó kapcsolatokat ápol a kialakulófélben lévő kínai burzsoázival is, így a megrendelők köre adott volt – annál is inkább, mert Hudec nevét ekkor már sokan ismerték, többek között a Country Hospital tervét révén: a kórházépületben Amerikát is megelőző alkalmazott klímaberendezést.
Hamarosan a rohamosan fejlődő nagyváros egyik legfoglalkoztatottabb, irodájában harminc embernek munkát adó építészé lett, aki Sanghaj építészeti arculatát máig meghatározó, nem egy emblemikus épü-

letet alkotott. Ezt ambícióinak, no meg a kínai megrendelőknek köszönhetette, akiknek égett a vágy, hogy megmutassák városuk külföldi – amerikai, angol, francia – „társbérőinek”: az ő ízlésük, igényességük, nagyvárágásuk semmiben sem marad el amazoktól. Sőt. Míg a nyugatiak továbbra is képtelenek voltak elszakadni a romantikus, barokk, klasszicista vagy épp Tudor korabeli homlokzatoktól, a kínaiak a legkorszerűbbet, a leginnovatívusabbat akarták.
Hudec élt a lehetőséggel, és a legek építészé lett. Közél hatvan, főképp az 1930-as években készült épülete közül itt most csak háromt említnék ki. A kínai Joint Savings Society nevű pénztézet 1930-ban pályázatot írt ki huszonkét emeletes székház és luxusszállóda tervezésére. A megbízást Hudec nyerte el. Neki való feladat volt: addig már több építész kísérletezett magasház építésével a süppedő talajú városban, ám mind kudarcot vallott. Hudecnek kapóra jött kiváló technológiai ismerete: egy akkoriban új, vízzáró réteggént fém válaszfalak alkalmazó német technikát használt az alapozáshoz. Ez olyan jól bevált, hogy a Park Szaalló, a térség legelső felhőkarcolója mind a mai napig szilárdan áll a helyén, és Sanghaj egyik jelképe lett. Sőt 1980-ig ez volt az egyetlen felhőkarcoló a városban – az 1947-ben hatalomra jutott kommunisták nem osztották az építészek magasházak iránti lelkesedését. (Mit szólnának, ha ma látnák „ősi”, munkásmozgalmi szempontból oly fontos felszökkelit!)

Am ekkor, a harmincas években még semmi sem akadályozta a fejlődést, és Hudec elhalmozta megrendelésekkel. A Park Szaalló tözsomszédságában, azal nagyjából egy időben építette fel másik világhírű épületét, a Grand Theatre-t, ezt a 2400 néző befogadására alkalmas szórakoztatókomplexumot, Ázsia akkor legnagyobb ilyen jellegű intézményét. Ma is érvényes, lenyűgöző munka, amelyet a maga korában is felfedezett a világ, olyan szaklapok írtak róla méltató kritikát, mint a L'Architecture d' Aujourd'Hui vagy a Der Baumeister.
Harmadik itt említendő, ugyancsak ünneppel méve a Sanghaj egyik iparmágnása, Vu Tung-ven megrendelésére készített családi villa, mely bármely haladó európai építész tervei felvehette a versenyt, és amelyről – egyedülként a távolba szakadt építészeti művei közül – egy magyar szaklap, a Tér és Forma is megemlékezett.
E három épület – és még több tucat – ma is látható, jó részük műemléki védeltséget is kapott. Igaz, környezetük jelentősen átalakult: Sanghaj ma huszonhárommillió lakosú óriásváros, építészeti fejlődése arányaiban a Hudec korára jellemzőhöz mérhető.

Hudec hihetetlen karrierjét először némileg lassította Sanghaj japán megszállása, majd végképp ellehetetlenítette a kommunisták hatalomra kerülése. Lányá emlékezett vissza évtizedekkel később, hogy apja, mivel Oroszországban volt alkalmá némi ta-

paszatalra szert tenni velük kapcsolatban, ki nem állhatta a vörösöket, ezért minél messzebb szaladt előlük. A család végül Amerikában kötött ki, ahol Hudec nem folytatta a tervezést. Jól megélt korábbi, okos befektetéseiből, ezenkívül oktatótt a Berkeley Egyetemen. 1958-ban hunyt el, miután földrenegs közben szívrohamot kapott.
Itthon maradt közeli és távolabbi rokonait – tudjuk meg Csejdy Virágtól, az építész Budapesten élő unokahúgától, a Hudec Kulturális Alapítvány és a Hudec Heritage Project kuratórától – ő, majd néhány évvel ezelőtt elhunyt felesége is mindvégig kisebb-nagyobb összegekkel támogatta. A család, mondja Csejdy, nagy kötődésűnek tudja Hudecét, amit sok minden alátámasztani látszik. Bár sosem tagadta gyökereit – „től is vagyok, magyar is, a Szent István-i Magyarországról születte”, fogalmazott az építész az 1950-es években –, a mindig hazavágyó Hudec Szirákon vásárolt birtokot, hogy később oda térhessen vissza. Beadta kérelmet a vízei címre, az 1940-es években a Sziráki Magyar Egyesület elnökeként, illetve Magyarországról tiszteletbeli konzuljaként tnyekedett (utóbbi minőségében a háború alatt több tucat ottani magyar zsidó életét mentve meg). Élete végéig szorgosan küldött levelet magyarul írta – kivéve néhányat, melyeket Géza öccsének címzett. Am ezekben sem szlovakul, hanem a nyelvgyakorlás végett angolul adott tanácsokat testvérenek, hogyan váljon jó építészé. Öccsének írta az alábbi, építészeti ars poeticájá-

nak is beillő sorokat is 1924-ben: „Gyorsan a lényeket felvázolni, egy-két árnyék, és kész a kép, ami egy építésznek kell. [...] Ceruza a legjobb, mert jön egy gondolat, nem kell kotorászni tinta vagy toll, ecset után, hanem már lehet is rögzíteni. [...] Ha vázolsz, használj puha ceruzát, 4B vagy egyes, és puha gumit. Jó Nagy Virgil tanárom mondta, hogy az építész gumival jön a világra. [...] Látdod, Géza, én itt puha ceruzával kerestem meg a kenyeremet.”
A szlovákok mindenesetre, miután a sanghaji világlégióttáson tartott magyar prezentáció révén felismerték, micsoda építésztehetséget „adtak a világnak”, gőzerővel kezdtek bele „Ladislav Hudec” népszerűsítésébe. Költséget nem kímélve forgatták le és mutatták be Kínában, a Hudec tervezte Grand Theatre-ben a The Man, Who Chaced Shanghai című dokumentumfilmet, s mára elérték, hogy Hudecét egyre több helyen „szlovák-magyar” építészként említik.
Ami végül is helytálló. Am ismervé északi szomszédunk „hiresember-szerzési” szenvedélyét – amellyel Rákócziótl Mednyánszky László kész bábukból szlovákokat faragni –, nem árt, ha azért a mi (kultur)politikusaink is résen vannak egy picit. Egy fontos lépés már történt: idén januárban a Külügyminisztérium helyettes államtitkára, Práhlé Gergely az építész születésének 120. évfordulójára emlékezve annak egykori sanghaji lakóházában megnyitotta a Hudec-emlékszobát.

GYERMEKEK.
(Nő: születési hely is. Keresetési hely is. Keresetési hely is.)

Név	Születési hely	Születési idő	Megjegyzés
László László	Budapest	1893. május 21.	
Edith	Budapest	1894. május 21.	
László László	Budapest	1895. május 21.	
László László	Budapest	1896. május 21.	
László László	Budapest	1897. május 21.	
László László	Budapest	1898. május 21.	
László László	Budapest	1899. május 21.	
László László	Budapest	1900. május 21.	
László László	Budapest	1901. május 21.	
László László	Budapest	1902. május 21.	
László László	Budapest	1903. május 21.	
László László	Budapest	1904. május 21.	
László László	Budapest	1905. május 21.	
László László	Budapest	1906. május 21.	
László László	Budapest	1907. május 21.	
László László	Budapest	1908. május 21.	
László László	Budapest	1909. május 21.	
László László	Budapest	1910. május 21.	

László szüleinek házasságlevele és gyermekeik adatai. Gyökerek